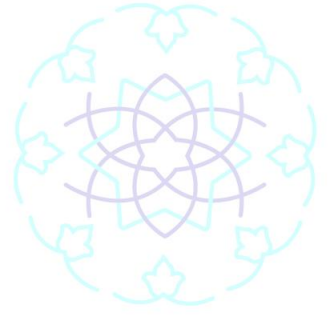

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5
Ocak / January 2025
Ss. / Pp. 50-66

KÜLTÜREL BİR ARAÇ OLARAK JÜT ÇUVALININ KULLANIMI: İBRAHİM MAHAMA

Ahmet DEMİR¹

Evren KAVUKÇU²

Özet

Kültür, yaşamın var olmasıyla yani toplum ve toplulukların ortaya koymuş olduğu dini, ekonomik ve sosyolojik etmenleri kapsayan tüm maddi manevi olguların bütünüdür. Bunun yanında, toplumların üretmiş olduğu zanaat ve sanat yapıtlarının varlığı söz konusudur. Bu sebeple sanat, kültürün barındırdığı öğelerle şekillendiği gibi sanatla birlikte yeni kültürel olgular da ortaya çıkmaktadır. Sanatçılar, bu anlamda bulunduğu kültürel yapının etkilerinden yola çıkarak farklı araç ve yöntemlerle üretimlerini gerçekleştirmektedir. Yapılan araştırmada, kültür-sanat ilişkisi bağlamında, İbrahim Mahama'nın çevresindeki kültürel etkileşimle bağlantılı olarak onun sanatsal yaklaşımına odaklanılmıştır. Bu anlamda, zamanla kültürel bir öğeye dönüşmüş olan jüt çuvalı, sanatçının ana malzemesi konumunda iken, bu nesne ile ürettiği enstalasyon çalışmaları da onun sanat anlayışı içerisindeki kültürel nesne ve sanat ilişkisini ortaya koymaktadır. Malzeme olarak kullandığı jüt çuvalının, içerisinde barındırdığı kültürel izlerin eserlere nasıl yansıtıldığı derinlemesine incelenmiştir. Ayrıca, Afrika'da yaşanan ekonomik sorunlar ve sömürgecilik kavramı ekseninde toplanan eserlerden örneklerle yer verilmiştir. Afrika'da yaygın olarak kullanılan jüt çuvalının sanatsal bağlamda ele alınarak kültürel etkilerinin nitel verilerle incelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jüt Çuvalı, Sanat, İbrahim Mahama, Kültür, Sömürgecilik

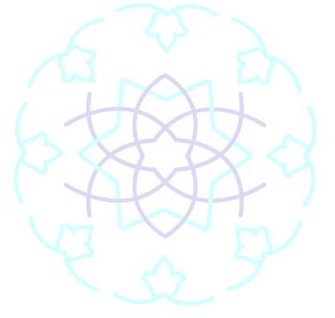
¹Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, ahmet.demir@ataturk.edu.tr, ORCID: [0000-0001-9741-4741](https://orcid.org/0000-0001-9741-4741)

²Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, ewrencetin@hotmail.com, ORCID: [0000-0003-3422-5542](https://orcid.org/0000-0003-3422-5542)

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

THE USE OF JUTE SACK AS A CULTURAL TOOL: İBRAHİM MAHAMA

Abstract

Culture encompasses all material and immaterial phenomena, including the religious, economic, and sociological factors presented by society and communities, and is integral to the existence of life. In addition, the presence of crafts and artworks produced by societies is significant. Therefore, just as art is shaped by the elements embedded within culture, new cultural phenomena also emerge alongside it. In this context, artists draw upon the influences of their surrounding cultural structures, utilizing various tools and methods in their creative processes. This study focuses on the artistic approach of Ibrahim Mahama, in relation to the cultural interactions within his environment, within the framework of the culture-art relationship. In this regard, the Jute Sack, which has gradually become a cultural symbol, serves as the artist's primary material, while the installations created with this object reveal the relationship between cultural objects and art within his artistic vision. The ways in which the cultural traces embedded in the jute sack are reflected in the artworks are examined in depth. Additionally, examples of works collected in the context of economic issues and colonialism in Africa are provided. This study aims to investigate the cultural influences of the jute sack, commonly used in Africa, in an artistic context through qualitative data.

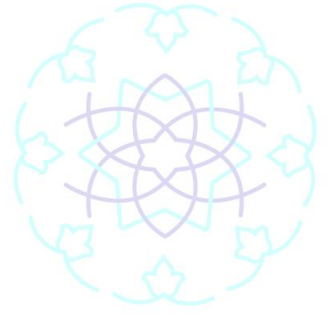
Keywords: Jute Sack, Art, Ibrahim Mahama, Culture, Colonialism.

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Giriş

Sanat; dönemine, yerine ve zamanına göre değişiklik gösteren içerisinde farklı birçok algıyı barındırabilen esnek bir yapıya sahiptir. Sanatçının elinde belirli bir kültürel öğeyi, duyguyu ve düşüncüyü aktararak yansıtan sanatın, kültür kavramı ekseninde şekillendiğini söylemek olasıdır. Çünkü, sanatın varlığını ortaya çıkaran şeyin, sanatçı ekseninde kültürel öğeler olduğu ifade edilebilir. Kültürel öğeler, farklı toplumlarda değişiklik gösterdiği gibi sanatta da bu yapı ekseninde bölgeye ait veya o toplumla özdeşleşmeye başlayan yeni nesnelere biçimlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu bağlamda, dönemseller olarak ortaya çıkan ve çeşitli ifade biçimlerinde şekillenen sanat anlayışlarının, mağara duvar resimlerinden günümüze kadar, buldukları coğrafyanın kültürel izlerini taşıyan birçok eserde yer aldığı gözlemlenmektedir. Bir sanat eserinin üretildiği dönemdeki toplumsal olaylar veya o döneme ait yaşam biçimleri, eserde doğrudan izlenebilirken, aynı zamanda toplumun kültürüne ilişkin genel bir perspektif sunulmasına da olanak sağlar. Zamanla sanatın içerisinde yer almaya başlayan sıradan nesnelere, sanata yön verdiği gibi kültürün ve sanat anlayışının oluşumunda da etkin bir rol oynamıştır. Bu duruma, Marcel Duchamp'ın endüstriyel bir üretim nesnesini imzalayarak sergilemesi örnek gösterilebilir. Sanatçı, Modernizmi ve akabinde Postmodernizm'in sanatsal kültürel yapısını etkisi altına alarak yeni sanatsal anlayışların oluşmasına öncülük etmiştir. Bu bağlamda, Afrika'da kültürel bir öğe olarak var olan jüt çuvalı nesnesinin bulunduğu toplumun yaşamından izler sunduğu ifade edilebilir. Doğal bir kök bitkiden üretilen jüt çuvalı, mahsüllerin saklanması için kullanılırken taşıma aracı olarak da kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra jüt çuvalının günümüzde birçok ülkede dekoratif amaçla kullanıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada, İbrahim Mahama'nın eserlerine yer verilmesinin sebebi, bir kültürel nesne olarak jüt çuvalarını sanatsal çalışmalarında kullanarak, kendi kültüründen ve geçmişinden izler taşıması, jüt çuvalına yeni anlamlar yüklemesi ve sömürgeciliğe vurgu yapmasıdır. Araştırmada, İbrahim Mahama'nın eserlerinden örnekler verilerek kültürel bir nesne olması bakımından jüt çuvalının sanat üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, İbrahim Mahama'nın eserlerinden oluşması ve nitel verilere dayanması sebebiyle

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

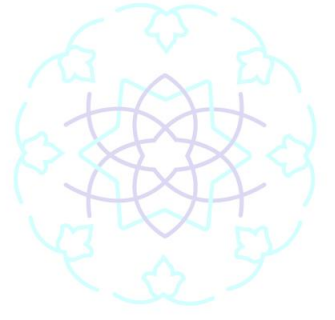
Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

literatür tarama yöntemine yer verilmiştir. Bu yöntemle birlikte elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca jüt çuvalının kültür ve sanat ile ilişkisi bağlamında İbrahim Mahama'nın sanatsal anlayışı değerlendirilmiş; gündelik kullanımının ötesine geçerek bir sanat nesnesine dönüşümü incelenmiştir.

Bir Kültür Ögesi ve Materyal Olarak Jüt Çuvaları

Kültür, toplumun gelişim süreci içerisinde oluşturduğu tüm maddi ve manevi değerleri kapsayan bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca TDK; kültürü, süreç içerisinde ortaya konulan tüm üretimlerin yanında, insanın doğal ve toplumsal çevresinde egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü olarak tanımlanmaktadır. Salah Birsal de kültürü, “Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü” olarak ifade etmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.).

Bu kapsam çerçevesinde kültürün genel anlamda insan üretimlerinin tamamını kapsarken özde ise birçok farklı alana ayrıldığı görülebilmektedir. Bu anlamda, sanatsal üretimler de kültüre etki eden bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Kültür; toplum, coğrafi konum ve toplumun gelişmişlik düzeyi gibi birçok farklı etmenin varlığıyla şekillenmektedir. Bu durum, tüm coğrafyadaki toplumlar için farklı bir temelin varlığına işaret etmektedir. Afrika ve Asya toplumlarının ortaya koymuş olduğu kültürel farklılıklar bu temel çerçevede yorumlanabilir. Sosyal hayatın, dolayısıyla kültürün de bir parçası olan sanat üretimleri, bu anlamda kültürden etkilenen veya etkileyen durumundadır. Bu bağlamda sanat içerisindeki üretim ile kültür arasında bir bağın varlığı vurgulanmaktadır.

Kültür, insan ögesiyle şekillenirken sanat alanında da sanatçının kullandığı nesnelere biçimlenmektedir. Bu anlamda, Barthes'in ifade ettiği gibi “Nesne, insanın dünyayı etkilemesine, dünyayı değiştirmesine, dünyada etkin bir biçimde var olmasına yarar; nesne, eylem ile insanın arasında bir tür aracıdır” (Barthes, 2012, s.196). Bu da nesnenin insan aracılığıyla sanatsal bir dil olarak kültür içerisindeki dönüşümüne işaret etmektedir. İnsanın günlük yaşamını kolaylaştıran ve dolayısıyla kültürel devamlılığını aktarmasını sağlayan öğelerden biri olarak nesnenin varlığı önemlidir.

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

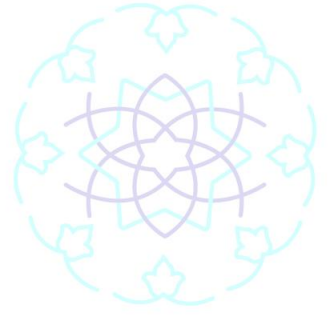
Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Heidegger, nesnenin tanımını yaparken, nesnenin bir yandan belirli özelliklerin taşıyıcısı, diğer yandan duyguların birliği ve son olarak biçimlenmiş malzeme olarak yorumlanan bir yapı olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda, nesnenin biçimlenmiş malzeme olarak kabul edilirken farkında olmadan araçtan söz edildiğini belirtmektedir (Heidegger, 2011, s.22). Bu anlamda nesne, günlük hayatın ve sanatın bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Nesne kullanımındaki çeşitlilik ise belirtildiği gibi günlük kullanım ihtiyaçlarından estetik üretimlerine kadar her alanda rastlanmaktadır. Ayrıca, sanat dilinin oluşumunda önemli bir araç konumunda bulunan nesne, bu dilin aktarımının yanında, korunması gereken kültürel bir okuma aracı olarak da görülebilmektedir.

Nesnenin sanattaki yeri, farklı dönemlerde ve farklı kültürlerde kendini göstermiştir. Avrupa sanatında bu durum aşamalı olarak; tuvale işlenen iki boyutlu nesne, tuval üzerine uygulanan üç boyutlu nesne, tuval yüzeyinden taşan üç boyutlu nesne, tuvalin nesne konumu ve tuval dışındaki nesnelere sanatın konusu olarak ele alınmaktadır. Zaman içerisinde resim yapmada ana malzeme olan tuvalden uzaklaşılması, yeni sanat araçlarının (nesnelere) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım, Avrupa dışındaki sanatsal anlatım dillerinde de kendine yer bulabilmektedir. Sanatçılar, kültürel anlamda kendilerine ait veya daha sonradan kendilerine mal ettikleri nesnelere sanat yapmak için kullanarak yeni anlatım dilleri oluşturmuşlardır. Bu anlatım dilini kullanan toplumlardan birisi Afrika'dır. Nitekim kullanımı ve ele alınış biçimiyle politik bir dile sahip olan "jüt" nesnesi de bu serüvene dahil olmuştur.

Jüt ismi, Fransızca'da "jute" olarak geçmektedir. Ihlamurgillerden (*Corchorus capsularis*) bir bitki ismi olan jüt, Hindistan ve Bangladeş bölgelerinde yetişmektedir. İp ve çuval yapımında kullanılan bu bitkinin liflerinden yararlanılmaktadır (TDK, t.y.). Jüt, özellikle Bangladeş ve Hindistan gibi ülkelerde altın elyaf olarak bilinmektedir. Nesnenin altın elyaf olarak isimlendirilmesinde bölgedeki sosyolojik, ekonomik ve siyasi yapılanma büyük bir etmendir. Zira "jüt" nesnesi, bölgedeki ülkelerin özellikle bağımsızlık öncesi dönemlerindeki temel parasal kaynağı olarak kullanılmıştır. Çünkü jüt, bir ülkenin bağımsızlığından önceki dönemlerinde, onların parasal kazancı olarak görülmektedir. Jüt malzemesi için gerekli işçi sayısının çok

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

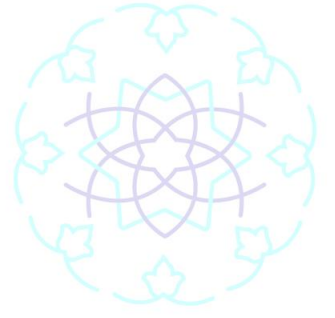
Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

olması, zaman içerisinde üretimi azaltmış ve bununla bağlantılı olarak yerini plastik malzemelerin kolay üretimine bırakmıştır. Ancak çevrecilerin etkisi ile daha sonra jüt kumaşının Bangladeş gibi yerlerde kullanım olanakları artırılmaya çalışılmıştır. Jütten ticari kâr elde edilmesi sonucu, toplumların yönetim şeklindeki değişikliğe bir umut bağlanmıştır. Ama çok fazla işçi çalıştıran ülkelerde bu durum böyle ilerlememiştir. Bu sebepten dolayı ülkeler daha ucuz, sentetik ve plastik malzemelere yönelmişlerdir. Fakat çevresel anlamda bu plastiklerin zararını bilen çevrecilerin yine tercihi jüt kumaşı olmuştur (Anonymous, 2021). Ticari ve siyasi anlamda etkisi görülen jüt nesnesi, Mahama'nın sanatsal pratiğinin merkezinde yer almaktadır.

Mahama, geleneksel olarak kakao çekirdeği taşımada kullanılan jüt çuvalını sanat nesnesine dönüştürerek, oda sıcaklığındaki değişimler nedeniyle açık alanlarda düzenlemeler yapmaktadır. Sanatçı çalışmalarında, jüt kumaşını genellikle önemli mimari yapıların üzerine, bölmelerine veya dış yüzeylerine yerleştirerek mimari ve malzeme arasında ilişki kurmaktadır (Bailey, 2020).

Sanatçı jüt çuvalının üretim sürecindeki işçi gücüne ve sömürgeciliğe dikkat çekerek kumaşın geri dönüştürülebilir özelliğini de göz önünde bulundurarak sanat nesnesi olarak kullanmıştır. Bu açıdan hem sömürgeciliğe eleştirel bir bakış açısı sunması hem de jüt çuvalının çevreci bir özelliğe sahip oluşu, sanatçının bu malzemeyi kullanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Ama sonuç ne olursa olsun her iki yönden bakıldığında, sanatçının önemli sorunlara değinme amacı taşıdığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla sanatçı için bu sorunları dile getirmek için jüt, bir araç ve anlam görevi görmektedir.

Kültürel ve Sanatsal Anlam İlişkisi Üzerine İbrahim Mahama'nın Eserleri

Eski kullanılmış nesnelere yeniden değerlendirilerek ve yorumlayarak yeni anlamlar veren Ganalı lif sanatçısı İbrahim Mahama'nın sanata olan ilgisi, daha küçük yaşlardayken Gana'nın Temale şehrinde başlamıştır. Sanatçı, 2010 yılında Gana'da Kwame Nkrumah Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Güzel Sanatlar Heykel alanında sanat eğitimini tamamlamıştır. Eğitim sürecinde sanatçı özellikle kolaj ve heykel üzerine yoğunlaşmış ve ilerleyen süreçlerde hazır nesneye yönelmiştir.

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

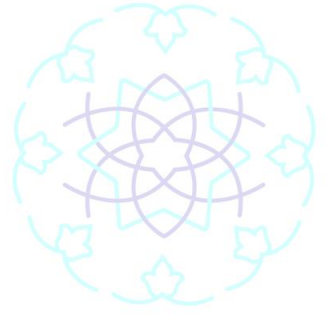
Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Mahama'nın yapıtlarında kullanılan ana malzemeler, günlük sıradan nesnelere ve özellikle, kakao çekirdeklerini taşımak için kullanılan jüt çuvallarıdır. Jüt çuvalları, Gana'dan ziyade Bangladeş ve Hindistan gibi ülkelerde üretilmektedir. Kakao çekirdekleri, bu çuvallarla Kuzey Amerika ve Avrupa gibi ülkelere taşımak için Gana Kakao Kurulu tarafından ithal edilmektedir. Çuvallar, kakao çekirdeklerini taşıdıktan sonra atılmamaktadır. Bu atıklar, Gana'nın yerel halkı tarafından pirinç ve sebzelerin taşınması gibi farklı alanlarda tekrar değerlendirilmektedir.

Mahama yapıtlarını kurgularken, kendi bölgesinde yaşayan birçok farklı kişinin iş birliğiyle jüt çuvallarını dikerek bir araya getirir ve mekân içinde devasa anıtsal yapılara bu lifli kumaş malzemesini giydirir. Aslında sanatçı, kullanılmış bir ürünü kendi işlevinin dışına çıkararak bu malzemeye kavramsal açıdan yeni bir anlam yüklemiştir. Biçimsel olarak, çeşitli müdahalelerde bulunmuş ve jüt çuvalını sanatsal bir nesneye dönüştürerek tekrar yorumlanmasını sağlamıştır. Sanatçının bu malzemeyi çalışmalarında kullanmasındaki amaç, bir kültür simgesi anlamı taşımasıdır (Bailey vd., 2024). Bu yaklaşımla sanatçı, doğrudan kendi kültürüyle ve geçmişiyle ilişkili bir ürünü, herkes tarafından bilinen yerel ve tüketilen sıradan bir malzemeyi sanatsal biçimlerle yeniden yorumlayarak sömürgeciliği vurgulamaktadır.

Sanatçı, jüt çuval malzemesini kültürel olarak sömürgecilikle ilişkilendirirken, yaşadığı bölgenin ekonomisi üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır. Sömürge sonrası bağımsızlığını kazanan Gana ülkesi ve sonrasında yeni siyasi gelişmelerin ortaya çıkmasıyla 1957'de ülkenin refahı için kalkınmayı teşvik eden ilk liberal ekonomik modeli, sanatçının ulusal kimliğine ve kültürüne odaklanmasına yöneltti. Bu yeni gelişmeyle sömürge etkisinde kalan Gana halkının, yaşanmışlıkları ve ekonomik sıkıntılarını kendi çalışmalarında konu alan sanatçı, uluslararası arenalarda kendi bölge halkının hakları adına bir arayış sürecine girmiştir. Kakao çekirdeğinin üretimi için gerekli tesisin Gana'da olmayışından, ülkede ucuz işçinin çalıştırılmasından ve ürünlerin düşük bir maliyetle Batı ülkelerinde satılmasından yakınmaktadır. Bu serzeniş karşılık, İngiltere ve Amerika gibi Batı ülkeleri, liberal ekonomi modelini referans alarak Gana'da yaşayan insanlar adına bölgenin kalkınması ve yeni refahı için ekonomik yatırımlar,

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

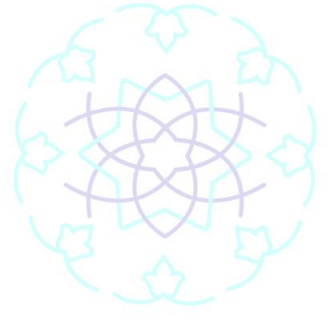
Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

yeni iş olanakları ve yapılan birçok fabrika tesisin inşasına dair çeşitli vaatlerde bulunmuşlardır. Ancak sonrasında ise sanatçı, önceden verilen bu sosyal hakların ve sözlerin yerine getirilmediğinden söz eder. Dolayısıyla yaşanan bu tezat ilişkiyi sanatçı, ülkesinin ekonomisinin kalkınması için kendi çalışmalarında seçtiği yerel jüt çuval malzemesini, kültürel bir metafor olarak kullanmaktadır (Okay, 2024). Mahama, jüt çuval malzemesini kullanarak bu metafor ilişkisini, çalışmasında (Şekil 1) mimari-mekân bağlamında irdelemiş ve sömürgecilik üzerinden bir sorgulamaya gitmiştir.

Şekil 1. İbrahim Mahama, Dünya ve Rüyalar Arasında, Enstalasyon, Michigan Üniversitesi UM Sanat Müzesi, ABD

Kaynak: <https://arts.umich.edu/news-features/ghanaiian-artist-ibrahim-mahamas-first-outdoor-us-exhibition-blankets-u-m-museum-of-art/>, (03.11.2024).

Bir müze binasının veya duvarının dış hatlarını saran jüt liflerinden oluşan battaniyeler, kapladıkları kurumsal binaların ve alanların anıtsallığıyla tezat oluşturarak, Gana tarihindeki İngiltere ve ABD sömürgeciliğinin izlerine ve müdahaleye atıfta bulunan kalıntılar ve izler haline geliyor” (Merdim, 2020). Sanatçı, sömürgeciliği jüt çuvalı malzemesiyle görsel bir biçimde sunarken, Gana halkının ekonomik sıkıntılarını özellikle Avrupa’da bilinen mimari ve kamusal yapılar üzerinden ortaya çıkan çelişkiye vurgu yaparak değerlendirmektedir. Sanatçı, yerel halkla beraber bir iş birliği içerisinde birbirine diktikleri jüt çuvalarını mekân içinde mimari bir yapıya giydirecek ucuz işçi emeğine dikkat çekmektedir. Yani sanatçının mekân-yapı ve malzeme üçlüsünü bir arada kullanması, ekonomik zorluklar içerisinde ucuza çalıştırılan Gana halkının teoride söylenmiş olan vaatlerinin uygulamada yapılmadığını vurgulamaktadır.

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

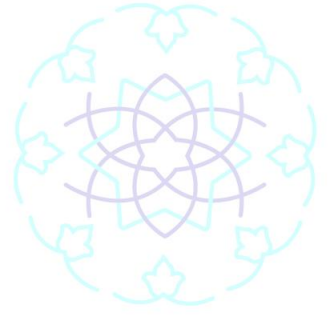
Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Jüt üzerindeki işaretler, dikişler ve aşınma izleri, uluslararası ticaretin ardındaki birçok el değiştirmeyi ve bitmeyen emeği hatırlatıyor: kapitalizmin, metalaştırmanın ve küreselleşmenin insani bedeli. Kumaşın kendisi, Gana'nın Hollanda sömürgeciliği ve Altın Sahili köle ticareti, 1957'ye kadar İngiliz yönetimi ve bağımsızlık sonrası askeri darbelerle rayından çıkan bir gelecekle tanımlanan karmaşık tarihi için bir metafor görevi görüyor (Mahama, t.y.).

Mahama, jüt çuval malzemesiyle yaptığı sanatsal çalışmalarında; küresel ticaret, eşitsizlik, ucuz işçi gücü ve Batı ülkelerinin Afrika tarihine, ekonomisine ve kültürüne verdiği zararları, sömürgecilik ile çalışmalarında vurgulamaktadır. Sanatın ve sanat tarihinin yalnızca insanların bireysel kimlikleri üzerinde kurgulanmadığı; aynı zamanda geçmiş yaşamlarındaki tarihi, kültürü ve buldukları yerler ve mekânlar hakkında da bilgi edinmelerine tanıklık ettiğini düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında sanatçının Amerika'da UM Sanat Müzesi'nin duvarına jüt çuvalarıyla örttüğü "Dünya ve Rüya Arasında" adlı enstalasyon çalışmasında, kurumsal binanın yapısallığının bulunduğu mekân ile ifade ettiği konunun zıtlık oluşturduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda sanatçı; işçi haklarını ve Batı'nın Afrika ülkelerine uyguladığı sömürgeciliğin izlerini Batı'da yer alan çalışmalarına yansıtarak tezatlık oluşturmaktadır. Batı ülkelerinin sömürgeyle haksız kazanımlarını ve bunun üzerine kendi ülkelerinde inşa ettikleri devasa yapılarını, jüt çuval malzemesiyle retrospektif olarak görsel bir biçimde sunmaktadır. Aslında sanatçı, çalışmasında, kendi ülkesinde sömürebilir metalara dönüştüren Batılı ülkelerin kapitalist bakış açısını, jüt nesnesi üzerinden sorgulayarak tekrar sömürge ülkelerinin en işlek ve en önemli mimari yapılarında kullanarak tezat olan bir duruma dikkat çekmektedir (Mahama, t.y).

Sanatçı jütü kullanırken mekânda hiçbir estetik kaygıyı gütmeden malzemeyi serbestçe kullanmıştır. Sanatçının jüt malzemesiyle yaptığı eserler; katlanabilir, kıvrılabilir ve bir yerden başka bir yere taşınabilir özelliktedir. İlk başlarda sergilenen yeni bir kumaş zamanla yırtılıp değişim gösterebildiğinden dolayı bu eserlerin kalıcılığı yoktur. Sanatçının yapıtlarında jüt nesnesi, genellikle sarkık, soluk ve yıpranmış çuval bezi etkisi vermektedir. Bu eski görünümlü

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

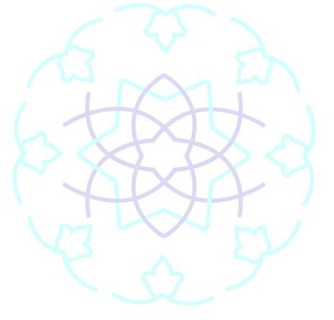
Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

paçavra jütler, yoğun çalışan işçilerin emeğini ve bedenlerindeki yorgunluğun kalıntılarını simgelemektedir (Amarica, 2018, s.55-56).

Şekil 2. İbrahim Mahama, Bount'un Dışında, 2015

Kaynak: <https://universes.art/en/venice-biennale/2015/tour/all-the-worlds-futures/ibrahimmahama>, (06.07.2024).

Mahama, kendi bölgesinde yaşayan işçilerin ekonomik açıdan maruz bırakıldıkları durumu, (Şekil 2) Venedik Arsenale'de düzenlenen 56. Venedik Bienali'ndeki enstalasyon çalışmasında, göstermeye çalışmıştır. Çalışma için dış mekânda duvar üzerine 3000 metrelik bir koridor inşa edilmiştir. Sergilenen jüt, mekânın tarihi ve çevresiyle etkileşim içerisindedir. Ayrıca sergiye katılan izleyiciler, duvara sarkıtılan jüt nesnesiyle etkileşim kurabilmektedir. Mekânın duvarına ve yoluna birleştirilerek serilen jüt nesnesi, yoldan geçenlerin dikkatini çekmektedir. Nitekim izleyiciler, bu çalışmanın içinden veya altından geçebilmekte; bu sayede geçmişin tarihine ve kültürel kalıntılarına tanıklık edebilmektedir. Sanatçı, jüt çuval malzemesini genellikle pazardan yeni aldıktan sonra, bunu yıkamamış eski çuvala değiş tokuş ederek kullanmıştır. Bunu yapmasındaki amaç, hem geçmişteki tarihi izlerin doğallığını gelecek nesillere olduğu gibi yansıtmak hem de tüketilmiş jüt çuval malzemesinin üzerinde işçinin kalan terini, izini ve yıpranmışlığını göstermektir. Dahası, sanatçı, izleyiciye bu görüntüleri sunarken işçi emeğinin zorluklarını ve yaşanmışlıklarını görünür kılmaya çalıştığını belirtmektedir (Amarica, 2018, s.55).

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

Şekil 3. İbrahim Mahama, Transfer(s), 2023

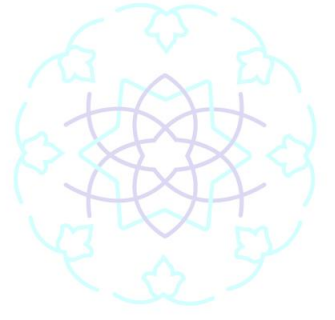
Kaynak: <https://transfer-s.org/gallery.html>, (14.07.2024).

Mahama'nın bir başka enstalasyon çalışması da Almanya'da Osnabrück kentinde tarihi bir kamusal yapıyı, jüt çuval malzemesiyle örttüğü eseridir. Sanatçı, Osnabrück kentiyle bağlantılı bu çalışmasını, iki ana nedenden ötürü önemli olduğunu açıklamaktadır. İlk değerlendirmesi, Osnabrück kentinin tarihsel bina yapısını ve mekânı kullanırken geçmiş ile günümüz arasında kurduğu ilişkidir. (Şekil 3) Bu çalışma, diğer enstalasyon çalışmaları kadar önemli ve düşündürücü bir sanatsal alt yapıya sahiptir. Açık alanda sergilenen enstalasyon çalışmasında kullanılan malzeme, özellikle Gana'nın kuzey bölgesinde toplanmış geleneksel kıyafetler ve jüt çuvallarıdır. Sanatçı, bu malzemeleri birbirine dikerek ve montajlayarak geniş bir alan oluşturur. Sanatçı, Osnabrück'te kamusal tarihi bir bina üzerinde jüt malzemesini sömürgecilikle ilişkilendirmektedir. Osnabrück, 1648 tarihinde Vestfalya Barış Antlaşması'nın imzalandığı kent olarak Avrupa tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu antlaşma, 30 Yıl Savaşları'nı sona erdirmiş ve Avrupa'daki sınırları yeniden şekillendirmiştir. Ancak bu antlaşmanın getirdiği barış ve yeni düzenlemeler zamanla, ülkelerinin yayılcı politikalarına zemin hazırlamış ve sömürgecilik faaliyetlerini güçlendirmiştir. Almanya'nın 19. yüzyılda Batı Togo'yu kolonileştirmesi, bu yayılcı politikaların bir örneğini oluşturur. Mahama'nın enstalasyon çalışmasında bu bağlamı ele alması, sömürgecilik tarihine ve onun günümüzdeki etkilerine dair güçlü ve düşündürücü bir yorum sunmaktadır. Sanatçının tarihsel ve kamusal bir yapıyı, jüt çuval malzemesiyle kaplaması, izleyiciye hem tarihsel bir durumu izah etme hem de

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

ekonomik ve kültürel sömürüyü sembolize etme amacını taşımaktadır. Böylece sanatçı bu çalışmasıyla, geçmişin ve günümüzün çelişkilerini, devasa bir yapı üzerinden açıklamak istemektedir (Bailey, 2024). Osnabrück kentinde sergilenen çalışmasında bir başka değerlendirme ise, en büyük tekstil üretim tesislerinin bu kentte var olması ve en çok keten kumaş üretimleriyle bilinmesidir. Uzun zamandır burada üretilen keten kumaşın geçmişi, 14. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu dönemde, Orta Avrupa ve Batı Afrika ülkeleri arasında ticaretin bir parçasını oluşturan keten kumaşı, aynı zamanda, Afrika'nın kıyı bölgelerinden gelen esirler için bir takas aracı olarak kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, sanatçının jüt malzemesini, Avrupa'da özellikle kumaş üretimi için kullanılan bir yapı üzerine giydirmesi; sömürgeciliğin Afrika üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Böylece, geçmişte yaşanan durumları, kültürel ve tarihsel derinliğiyle mekân ve yapı üzerinden sorgulatmaktadır (Anonymous, 2023).

Şekil 4. Sekondi Loco'daki İşbirlikçiler Müdahale Serisi İçin Kulübede, Sekondi Takoradi, Gana.

Kaynak: <https://publicdelivery.org/ibrahim-mahama-jute-sacks/>, (17.08.2024).

Mahama, sanatsal çalışmalarını oluştururken Gana'nın yerel halkıyla beraber işbirlikçi bir yaklaşımla bağlantılar kurmuştur. Bu insanlar genellikle Gana'daki usta zanaatkarlardır. Enstalasyon çalışmalarında geniş devasa tekstil parçalarını birleştirmek için terzilerle uyumlu bir şekilde çalışır. Sanatçının yerel halkla anlaşılabilir temaslar kurmasındaki gayesi hem Gana halkına sanatsal bir fikir aşılama ve yaşadığı bölgenin kültürel dokusunda kalmaları için bir bilinç

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

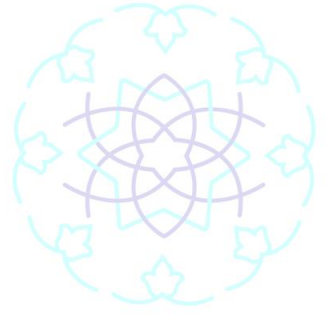
Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

oluşturmak hem de geçim sıkıntısı yaşayan halka ekonomik destek sağlamaktır (African Artist Spotlight Series: The Sculptural Wonders of Ibrahim Mahama, 2023). Sanatçı, bir söyleşide, kamusal yapılarda kapladığı enstalasyon çalışmalarının, Christo'nun ambalajlı çalışmaları arasında bir paralellik oluşturduğu sorusuna, şu şekilde karşılık vermektedir:

Mahama, Christo'nun çalışmaları hakkında görüşlerini ifade ederken, öğrencilik yıllarında aldığı sanat eğitiminden bildiğini ve kendi sanatsal üretimleri sürecinde onun yapıtlarından ilham aldığını açıklar. Ancak sanat hakkında düşüncelerinin ve malzemenin kullanımını açısından Christo'nun kullandığı kumaş ile kendisinin yapıtlarında kullandığı jüt ile karşılaştırdığında ikisinin oldukça ayrı şey olduğunu vurgular (Maderna, 2019).

Şekil 5. Ibrahim Mahama, A Friend, 2019

Kaynak: <https://www.fondazionenicolatrussardi.com/en/mostrifriend-2/>. (03.10.2024).

Şekil 6. Christo ve Jeanne Claude, Wrapped Reichstag, 1971-95

Kaynak: <https://christojeanneclaude.net/artworks/>. (03.11.2024).

İbrahim Mahama, Neoklasik bir yapıya dönüştürdüğü enstalasyon çalışmasında, (Şekil 5) İtalya'nın Milano şehrinde bulunan tarihi bir kapıya dikkat çekmiştir. Geçmiş zamanlarda Avrupa'da bu şehrin finansal merkez konumunda olması sebebiyle, şehrin girişinde bulunan bu kapıların önemli olduğunu ifade etmektedir. Afrika'dan Avrupa'ya jüt çuvallarıyla şehrin kapılarından geçişi sağlanan malların durumlarını, ticari ilişkileri ve sömürgeciliği, sanatsal bir dille anlatmıştır (Bailey, 2020).

Christo ve Jeanne Claude'nin (Şekil 6) anıtsal mimari çalışmasında, paketlenen yapının içerikleri tanınmaz bir şekilde tasarlanmış ve ne olduğu konusu izleyicinin hayal gücüne bırakılarak gizemli bir hava oluşturulmuştur (Fineberg, 2014, s.347). Christo ve Jean Claude,

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

ürettikleri sanatsal çalışmalarında hiçbir şekilde para kazanmamışlardır. Devasa ölçülerde olan malzemelerini alabilmek için yapmış oldukları eskiz çalışmalarını satmışlardır. Bu yaklaşımları ile sanatçılar anti-kapitalist bir tavır sergilemişlerdir. “Jeanne-Claude, kolajları ve çizimlerine yatırım yapmak isteyen koleksiyoncular bularak, yapım harcamalarına katılmayacaklarını belgeleyerek, halkla ilişkileri idare ederek, kapitalizmin tüm mekanizmalarını sömürürler-ardından kapitalizmin en belirleyici özelliğini, yani kapital birikimini reddeder ve böylece insanları ikilemde bırakırlar” (Fineberg, 2014, s.348)

Christo ve Jeanne-Claude'nin kamusal mekân içinde bir mimari yapıyı paketleme yöntemiyle yapmış oldukları *Wrapped Reichstag* isimli enstalasyon çalışması (Şekil 6) ve İbrahim Mahama'nın *A Friend* isimli çalışmasıyla, (Şekil 5) benzer özellikler taşımaktadır. Malzeme bakımından incelendiğinde; *Wrapped Reichstag* isimli çalışmada, daha modern ve parlak bir kumaş kullanılmışken *A Friend* çalışmasında daha geleneksel mat kumaş tercih edilmiştir. Bu yaklaşımla birlikte, her iki sanatçı da sanatsal çalışmalarında malzemeleri farklı kullansalar da nihayetinde, Christo ve Jeanne-Claude'nin, İbrahim Mahama gibi kapitalizme ve sömürgeciliğe karşı bir tavır sergiledikleri çıkarımı yapılabilir.

Sonuç

Kültür ve sanat ilişkisinde nesnelere varlığı ve bu nesnelere sanatta kullanılış biçimi, her kültürde farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Makalede yer alan jüt çuvalı, Afrika'da açlık sorunlarını, işçiliği, emeği, sömürüyü ifade ettiği gibi başka bir toplumda ve kültürde o çuval çok başka anlamları taşıyabilmektedir. Bu durumdan yola çıkarak İbrahim Mahama'nın eserleri incelendiğinde sıradan bir nesne, bulunduğu toplumun kültüründen izler taşıyarak yeni anlamlar kazandırmıştır. Bu anlamda sanatçının jüt çuvalını sıradanlıktan çıkararak bir sanat ögesi haline getirdiği söylenebilir. Sanatçı, eserlerini üretirken farklı yöntem ve tekniklere başvurarak enstalasyonlarını gerçekleştirmiştir. Christo ve Jeanne-Claude'un bina giydirme çalışmalarına atıfta bulunarak, kapitalist kültürde üretilen materyallerle oluşturduğu eserleri, kapitalizm ve sömürgecilik kavramları çerçevesinde bir eleştiri olarak da okunabilir.

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Sonuç olarak; kültürel bir araç olarak Afrika'da birçok bölgede ticaret amacıyla kakao çekirdeği toplayıcılığında yaygın olarak kullanılan jüt çuvalı malzemesi, İbrahim Mahama tarafından sanatsal bir öğeye dönüştürülmüş ve yaşadığı kültürden izler taşıyarak Afrika sanatında önemli bir yere gelmiştir. Mahama, eserlerinde özellikle Afrika ülkelerinin karşılaştığı açlık sorununu veya Gana'nın tarihi, ekonomisi, sosyal yapısı, bağımsızlık mücadelesi ve sömürgecilik olgularını vurgulayarak jüt çuvalını bir metafor olarak izleyiciye sunmayı amaçlamıştır.

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

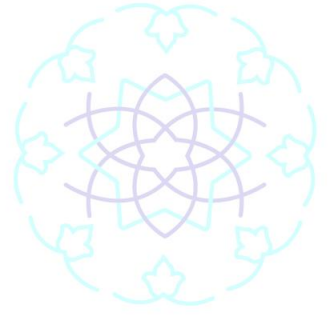
Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Kaynakça

- Adayemi, A. (2023, 12 Ağustos). African Artist Spotlight Series: The Sculptural Wonders of Ibrahim Mahama. *The Moma Journal*. <https://momaa.org/african-artist-spotlight-series-the-sculptural-wonders-of-ibrahim-mahama/>
- Amarica, S. (2018). Jute, Entangled Labour, and Global Capital / Jute, travail enchevêtré et capitaux internationaux. *esse arts + opinions*, (94), 52–59. <https://www.erudit.org/fr/revues/esse/2018-n94-esse03958/88732ac/>
- Anonymous, (2021, 28 Ağustos). Retelling the story of jüte. *The Financial Express*. <https://thefinancialexpress.com.bd/views/columns/retelling-the-story-of-jute-1630080565>
- Anonymous, Transfer(s): From Osnabrück to Tamale. (2023, 28 Kasım–1 Aralık). *Discursive programme at Savannah Centre for Contemporary Art (SCCA)*. <https://transfer-s.org/tamale.html>
- Bailey, S. (2020, 27 Ocak). Episode 36: İbrahim Mahama on the Great Potential of Art to Change How We Look at the World. *Time Sensitive*. <https://timesensitive.fm/episode/artist-ibrahim-mahama-great-potential-art-to-change-how-we-look-at-the-world/>
- Bailey, S. ve Mahama (2024, 12 Nisan). İbrahim Mahama: ‘I’m interested in art for the sake of life itself. *Ocula*. <https://timesensitive.fm/episode/artist-ibrahim-mahama-great-potential-art-to-change-how-we-look-at-the-world/>
- Barthes, R. (2012). *Göstergebilimsel Serüven*. Yapı Kredi Yayınları.
- Fineberg, J. (2014). *1940’ tan Günümüze Sanat*. Karakalem Kitabevi Yayınları.
- Heidegger, M. (2011). *Sanat Eserinin Kökkeni*. De Ki Basım Yayın.
- Maderna, A. (2019, 12 Nisan). Ibrahim Mahama a Milano impacchetta Porta Venezia, ma non chiamatelo Christo. *DOMUS: the Magazine for Architecture*. <https://www.domusweb.it/it/arte/2019/04/11/ibrahim-mahama-a-milano-impacchetta-porta-venezia-ma-non-chiamatelo-christo.html>
- Mahama, İ. (t.y.). In-Between the World and Dreams. *Artexhibition*. <https://lsa.umich.edu/humanities/gallery/past-exhibitions/InBetweentheworldanddreams.html>

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Merdim, E. (2020, 13 Ekim). İbrahim Mahama'nın Jüt Çuvallardan Yaptığı Son Çalışması Michigan'da Sergilenmeye Başlandı. *Arkitera* <https://www.arkitera.com/haber/ibrahim-mahamanin-jut-cuvallardan-yaptigi-son-calismasi-michiganda-sergilenmeye-baslandi/>

Okay, A. (2024, 18 Ocak). İbrahim Mahama on untold stories and transformative collaborations. *Stir World*. <https://www.stirworld.com/inspire-people-ibrahim-mahama-on-untold-stories-and-transformative-collaborations>

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Jüt. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Kültür. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>

Kültürel Bir Araç Olarak Jüt Çuvalının Kullanımı: İbrahim Mahama

Yıl / Year: 3, Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 5

Ocak / January 2025